

UDK 27-008-43(497.5)
Primljeno: 1. 11. 2011.
Prihvaćeno: 5. 12. 2011.
Prethodno priopćenje

RELIGIOZNOST I KRŠĆANSKI IDENTITET NOVOZAVJETNI POGLED U HRVATSKO DRUŠTVO

Mario CIFRAK

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Vlaška 38, p.p. 432, 10 001 Zagreb
mario.cifrak@ofm.hr

Sažetak

S obzirom na ispitivanja stanovništva Hrvatske o religioznosti i kršćanskom identitetu, želimo ovim člankom ponuditi odgovor na pitanje religioznosti i identiteta koji nam daje Novi zavjet i svijet u kojem je nastao. Pitanje religioznosti i identiteta razlažemo kroz četiri ključna vida: 1. živjeti kao kršćanin (katolik), tj. konfesionalna pripadnost; 2. obredne geste i čini (institucionalna religijska praksa); 3. vjera, pobožnost (molitva), vršenje moralnih obveza (elementi religijskog identiteta) i 4. svjedočanstvo za drugoga (unutarcrkveno povjerenje). Novozavjetni tekstovi dovedeni su u vezu s postotkom odgovora ispitanika da bismo vidjeli u kakvom odnosu stoji religioznost s onim što po Novom zavjetu čini bit kršćanstva: vjera u Uskrsloga/uskrsnuće, slavljenje euharistije, molitva, vršenje zapovjedi ljubavi i međusobno povjerenje. U drugom dijelu, koji se oslanja na Plinijevo pismo caru Trajanu, traži se *Sitz im Leben* kršćanskoga imena, što nam pokazuje kršćanstvo kao nešto posve različito od dotadašnjih religijskih praksi – a to je vjera u Krista kao Sina Božjega. To je dovelo do progona kršćana u Rimskom Carstvu jer se kršćanstvo protivilo integracijskom učinku njegove religije.

Ključne riječi: religioznost, kršćanski identitet, Isus Krist, Plinije, Rimsko Carstvo, hrvatsko društvo.

Uvod

Religioznost je raspoloženje i ponašanje čovjeka prema Bogu i svetomu koji dolaze iz njegove nutrine.¹ Odnosno, pod pojmom religioznosti može se razu-

¹ Usp. Bernhard GROM, Religiosität, u: *Lexikon für Theologie und Kirche*, VIII, Freiburg – Basel – Wien, 2006., 1087.

mjeti individualna prožetost doživljavanja, mišljenja i djelovanja glede transcendentnosti. Temelj određenja kršćanstva jest u Isusu Kristu, odakle i dolazi naziv za kršćanstvo.² Isus Krist životni princip je kao i princip identiteta kršćanstva. Povijest učinaka kršćanstva polazi prvotno i konačno od njega i od onoga što je po njemu nazvano. U pozivanju na njega kršćanstvo dobiva svoju egzistenciju, svoju bit, svoj identitet i svoje ime. Takvo razumijevanje kršćanstva vrijedi i u povijesnom i dogmatskom, hermeneutičkom i kritičkom smislu. Dakle u pozadini kršćanstva ne stoji neki nauk, ideja ili princip, nego osoba. Pitanje biti i identiteta kršćanstva utemeljno je već u njegovoj novozavjetnoj fazi konstituiranja i odvajanja (npr. od židovstva).³ Kršćanstvo se širilo i Rimskim Carstvom, ne bez posljedica, kako ćemo vidjeti.

1. Religioznost i identitet

Iako se religiju (θεοσκεία) često razumije u materijalnom smislu, tj. samo kao obredne geste i čine, ona je izraz unutarnje pobožnosti ili religioznog osjećaja.⁴ Tako nalazimo u Dj 26,5: »Poznaju me odavna te mogu, ako samo hoće, svjedočiti da sam po najstrožoj sljedbi naše vjere živio kao farizej.« Dva su vida važna, onaj unutarnji koji odražava »našu religiju« i onaj vanjski, »živjeti kao farizej«. To su tradicija i praksa, odnosno vjernost tradicionalnoj pobožnosti i djelovanje. Pojam »religija« ima i moralnu nijansu prema Jak 1,26-27: »Drži li se tko religioznim, a ne obuzdava svoga jezika, nego zavarava srce svoje, isprazna je njegova religioznost. Religioznost čista i neokaljana jest: zauzimati se za sirote i udovice u njihovoj nevolji, čuvati se neokaljanim od ovoga svijeta.« Dakle nije riječ o vršenju obreda, nego o vršenju moralnih obveza, o bratskoj ljubavi.

Odatle nam se nameće raščlamba teme s obzirom na novozavjetne spise: 1. živjeti kao kršćanin (katolik), tj. konfesionalna pripadnost; 2. obredne geste i obredni čini (institucionalna religijska praksa); 3. vjera, pobožnost (molitva), vršenje moralnih obveza (elementi religijskog identiteta) i 4. svjedočanstvo za drugoga (unutarcrkveno povjerenje).

² Usp. Victor CONZEMIUS, *Christentum*, u: *Lexikon für Theologie und Kirche*, II, Freiburg – Basel – Wien, 2006., 1111–1112.

³ *Isto*, 1107–1108.

⁴ Usp. Ceslas SPICQ, *Notes de lexicographie néo-testamentaire*, I, Fribourg – Göttingen, 1978., 381–382.

1.1. Konfesionalna pripadnost

Konstruktivna sociologija znanja jedna je od novih metoda ili bolje rečeno pristupa Svetom pismu.⁵ Govoreći o kršćanima, Pavao koristi izričaj »novo stvorenje« (καὶνὴ κτίσις), i to dva puta, u 2 Kor 5,17 i Gal 6,15. Na što misli, ili bolje rečeno na što misle njegovi čitatelji ili slušatelji? U slučaju Poslanice Korinćanima »novo stvorenje« povezano je s činjenicom »biti u Kristu« (ἐν Χριστῷ/εἶναι). U Poslanici Galaćanima tvrdi se da ništa nije ni obrezanje ni neobrezanje. Odnosno, »novo stvorenje« se suprotstavlja Židovima i poganima. Iz dosadašnjeg proizlaze dva aspekta: jedan pozitivan – biti u Kristu i drugi negativan, gdje se niječe vrijednost biti Židov, odnosno poganin. Jedina vrijednost jest biti novo stvorenje, a to je nemoguće da se ne bude u Kristu. Biti novo stvorenje bitno ovisi o bivanju u Kristu. To bivanje u Kristu od Boga je (usp. 1 Kor 1,30). Krist je Isus. Crkve Judeje su u Kristu (usp. 1 Sol 2,14; Gal 1,22). Svi su Galaćani jedan u Kristu Isusu (usp. Gal 3,28). Utjeha je u Kristu (usp. Fil 2,1). Ovdje opet dolazi do izražaja da biti u Kristu i biti novo stvorenje upućuju na zajednicu, Crkvu s jedne strane, ali i na jedinstvo – biti jedan (εἷς). To jedinstvo pojašnjava nam Ef 2,15-16: »Zakon zapovijedi s propisima obeskrjepi da u sebi, uspostavljajući mir, od dvojice sazda jednoga novog čovjeka te obojicu u jednome Tijelu izmiri s Bogom po križu, ubivši u sebi neprijateljstvo.« I ovdje se radi o nečem »novom«, novom čovjeku (καὶνὸν ἄνθρωπον). Kada se kaže: »od dvojice«, misli se na to da je dokidanjem Zakona koji je pravio razliku između Židova i pogana sada sazdan novi čovjek.⁶ Svi ljudi bez ikakve razlike tvore jednog čovjeka, koji nije odvojiv od Krista, postoji samo u Kristu Isusu. U 1 Kor 12,27 govorio se o tijelu Kristovu. To tijelo je Crkva. Crkvi pripadamo po krštenju (usp. 1 Kor 12,13). Sâmo krštenje znak je obraćenja, tj. toga da smo prihvatili da Isusov križ nije njegovo prokletstvo, nego naše izmirenje s Bogom. Tako i u Dj 2,38 nalazimo cijeli *ordo salutis*. To je zorno i na Pavlovu pitanju: »Što mi je činiti, Gospodine?« (Dj 22,10). Na taj upit Gospodin želi da Pavao pođe u Damask i ondje će mu biti rečeno što treba raditi. U tom pitanju vidljivo je da Pavao Isusa Nazarećanina oslovljava sa »Gospodine«. Za Židove jedini Gospodin je – Gospodin Bog. U Damasku Pavao susreće Ananiju. Ananija je čovjek pobožan po Zakonu i uživa dobar glas među ondašnjim Židovima. Opisujući ga tako, Pavao želi pridobiti naklonost onih koji ga optužuju

⁵ O tome vidi u: Peter LAMPE, Die urchristliche Rede von der »Neuschöpfung des Menschen« im Lichte konstruktivistischer Wissenssoziologie, u: *Exegese und Methodendiskussion*, Tübingen – Basel, 1998., 21–32.

⁶ Usp. Albert VANHOYE, *Lettera ai Galati. Nuova versione, introduzione e commento*, Milano, 2000., 103.

kao protivnika Zakona. Ananija vraća Pavlu vid koji je bio izgubio pri susretu s Uskrsnim. Bog otaca predodredi Pavla da upozna njegovu volju, da vidi pravednika i čuje glas iz usta njegovih. Isus je umro kao pravednik. Stotnik pod križem ispovijeda: »Zbilja, čovjek ovaj bijaše pravednik!« (Lk 23,47). Pravednost i opravdanje povezuju se s velikim danom pomirenja (usp. Lev 16). Isusova smrt gleda se kao taj pomirbeni čin, a sam Isus kao pravednik. Pavlu je na taj način dano do znanja da su Zakon i Hram izgubili ulogu u činu opravdanja. Pavao postaje svjedokom onoga što je vidio i čuo. To znači da postaje svjedokom Uskrsloga. Njegovo svjedočanstvo mora biti pred svim ljudima. Pavao je poslan u cijeli svijet bez izuzetka. On postaje apostolom naroda. Da bi bio spreman za to, treba da se krsti u ime Isusovo i tako zadobije oprostjenje grijeha (usp. Dj 2,38). U taj red spasenja ide i primanje Duha Svetoga. Pavao je postao kršćanin i svjedok Uskrsloga pred cijelim svijetom.

1.2. *Institucionalna religijska praksa*

Plinije Mlađi kao prokonzul u Bitiniji piše caru Trajanu o kršćanima: »Affirmabant autem hanc fuisse summam vel culpae suae vel erroris, quod essent soliti stato die ante lucem convenire, carmenque Christo quasi deo dicere secum invicem seque sacramento non in scelus aliquod obstringere, sed ne furta ne latrocinia ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum appellati abnegarent. Quibus peractis morem sibi discedendi fuisse rursusque coeundi ad capiendum cibum, promiscuum tamen et innoxium; quod ipsum facere desisse post edictum meum, quo secundum mandata tua hetaerias esse vetueram«⁷ (*Epist. X, 96,7*). Iz ovog teksta nastalog u prvim desetljećima 2. stoljeća poslije Krista vidljivo je da su se kršćani sastajali u »određeni dan« prije zore i pjevali Kristu »kao bogu«. Poslije toga su se povlačili i ponovno okupljali »*ad capiendum cibum*« (za uzimanje hrane). To Plinijevo svjedočanstvo doživjelo je veliku diskusiju u smislu misli li se ovdje na euharistiju ili ne. No, ono govori u prilog tomu da su se kršćani sastajali. Autor Djela apostolskih, možda tek dva desetljeća prije Plinija, stavlja u svom prvom sumariju (2,42-47) osobit

⁷ »No, ustvrdili su da je u svemu tome, bilo njihov grijeh bilo zabluda, bilo to što su se na određeni dan prije svanuća običavali sastajati i naizmjenice među sobom pjevati pjesmu Kristu kao bogu i obvezivati se prisegom, ne na neki zločin, već da neće počinuti prijevare, razbojstva ni preljube, da neće pogaziti riječ niti da će, pozvani, zatajiti ono što im je bilo povjereno. Obavivši to, običaj im je bio da se razidu i opet sastanu da prime hranu, no običnu i neškodljivu; odustali su to činiti nakon moje odredbe kojom sam, prema tvojim nalozima, zabranio da bude pobožnih bratovština«. Prijevod latinskog teksta i sam tekst Plinijeva pisma preuzeti su s *web*-stranice: <http://www.nadbiskupija-split.com/katehetski/vijesti/katehetska/materijali/radionica/1skupina.doc> (5. XII. 2010.)

naglasak na ono što je obilježavalo prvu kršćansku zajednicu: apostolski nauk, zajedništvo, lomljenje kruha i molitve.

Nalazimo očite podudarnosti s Plinijevim pismom, vidi se da je riječ o zajedništvu, nekom obliku uzimanja hrane (lomljenju kruha) i molitvama, odnosno izmjeničnom pjevanju Kristu kao Bogu. U kršćanskoj uporabi izraz »lomljenje kruha« dobiva posebno značenje euharistijskog lomljenja kruha.⁸ Uvjeti za sudjelovanje na euharistiji jesu krštenje i slaganje s centralnim izričajima kristologije/teologije.

1.3. Elementi religijskog identiteta

1.3.1. Kristologija

Iz Petrova govora na Duhove saznajemo da je slušateljima rečeno da treba da se krste u ime Isusovo (usp. Dj 2,38). To je odgovor i na Joelovo proroštvo koje Petar citira: »I tko god prizove ime Gospodnje, bit će spašen« (Dj 2,21).⁹ Ime Isusovo izjednačeno je s imenom Gospodnjim. U Ivanovu evanđelju i Prvoj Ivanovoj poslanici nalazimo izričaj »vjerujem u ime« (πιστεύω εἰς τὸ ὄνομα: Iv 1,12; 2,23; 3,18; 1 Iv 5,13). Prolog upotrebom izričaja »pun milosti i istine« u r. 14 poziva se na Izl 34,6 i njime tumači pojam imena koji se odnosi na Isusa Krista, odnosno Logos u r. 12.¹⁰ Isus kao nositelj milosti i istine Božje ujedno je i nositelj imena Božjega. No vjera u njegovo ime ne odnosi se samo na to da je Isus objavitelj, nego da je on kao utjelovljeni Logos prisutan u zajednici i da određuje život vjernika. I upravo vjera u ime koja ne izražava vezu vlastitog života s prisutnim objaviteljem, nego ostaje pod utjecajem vidljivih znakova (čuda!), pokazuje da se i Isus ne povezuje s takvim vjernicima (usp. Iv 2,23). Prema Iv 3,18 oni koji vjeruju u ime jedinorođenoga Sina Božjega, su oni »rođeni iz Duha« (3,6); oni imaju udio u vječnom životu. To je identitet vjernika. Pisac Prve Ivanove poslanice izražava stoga sigurnost da njegovi naslovnici kao oni koji vjeruju u ime Sina Božjega i žive povezani s imenom Isusa Krista, ispunjavaju uvjet da postignu vječni život.¹¹

⁸ Usp. Joachim WANKE, κλάσις, u: *Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testamen*, II, Stuttgart – Berlin – Köln, 1992., 731.

⁹ Hermeneutičke posljedice starozavjetnoga citata Jl 3,1-5 u Dj mogu se vidjeti iz usporedbe s TM i LXX, a to nije predmet ovog sinkronijskog studija.

¹⁰ Usp. Adelheid RUCK-SCHRÖDER, *Der Name Gottes und der Name Jesu. Eine neutestamentliche Studie*, Neukirchen-Vluyn, 1999., 206–207.

¹¹ *Isto*, 216–217.

1.3.2. Redovita molitva

Ukoliko je »Ime« polazište vjere te prožima ljudski život i daje zajednici identitet djece Božje (Iv 1,12), odnosno rođenih iz Duha (usp. Iv 3,6), onda molitva odražava životnu povezanost s Imenom. Ime je djelatna prisutnost, puna milosti, naklonosti čovjeku. Ime je sveto, a preko ljudskog života ostvaruje se njegovo posvećivanje. To je nemoguće bez Duha Svetoga. Nепrekidno moljenje bila je velika želja prve Crkve. Osobito je to vidljivo iz Pavlovih i Lukinih spisa.¹² Tako nalazimo u Lk 18,1 da je riječ o moljenju »na sve strane« (πάντοτε)¹³, odnosno »ustrajnoj« molitvi (usp. προσκαρτεροῦντες: Rim 12,12; Dj 2,42; προσκαρτερεῖτε: Kol 4,2), »neprekidnoj« molitvi (ἀδιαλείπτως). Molitva se spominje u 1 Sol 5,17. U Ef 6,18 govori se o molitvi »u svakoj prigodi« (ἐν παντί καιῶ). No u toj poslanici govori se i o molitvi »u Duhu« (ἐν πνεύματι). Iz toga vidimo da kršćanska molitva nije vezana za prostor i vrijeme, nego se događa posvuda i u svako vrijeme. No, ta se molitva događa u Duhu, i to je na tragu onoga što nalazimo kod Pavla. Naime u Gal 4,6 čitamo o Božjem slanju Duha Sina njegova koji kliče u našem srcu: »Abba! Oče!«.¹⁴ Na prihvaćanje vjere od strane vjernika Bog odgovara darom Duha, koji uspostavlja sinovski odnos između vjernika i Boga, jer je to Duh Sina.¹⁵ Prvi su kršćani bili svjesni da su svojim pristajanjem uz Krista primili baš takav sinovski Duh u svoja srca i da su pridruženi po njemu Isusovoj molitvi¹⁶ i njegovu sinovskom odnosu s Ocem. Ta Isusova molitva bila je molitva u Getsemaniju prije muke, smrti i uskrsnuća pa to onda nužno navodi da mi taj Duh ne možemo primiti neovisno o Kristovu pashalnom misteriju, o onom što je on učinio za nas. Štujemo dakle Boga riječima molitve, ali i djelima, kako se to može vidjeti iz života prema Božjim zapovijedima, kojima se bavimo prema onome što obuhvaća polazišni pojam θρησκεία.

1.3.3. Život prema Božjim zapovijedima

Ako ostanemo u tom molitvenom ozračju (osobito Getsemanija), onda je Isusova molitva bila da dokraja izvrši Očevu volju. To je izvršenje Božjih riječi,

¹² Usp. Rudolf SCHNACKENBURG, *Der Brief an die Epheser*, Zürich – Einsiedeln – Köln, 1982., 288.

¹³ Usp. Rim 1,10; Fil 1,4; Kol 1,3; 4,12; 2 Sol 1,11.

¹⁴ Usp. Rim 8,15.

¹⁵ Usp. Albert VANHOYE, *Lettera ai Galati. Nuova versione, introduzione e commento*, 110.

¹⁶ Usp. Mk 14,36.

Božjih zapovijedi. Dakle valja ići Isusovim stopama.¹⁷ On preuzima određene zapovjedi Dekaloga u Govoru na gori (usp. Mt 5,21-48). U raspravi o čistom i nečistom ukazuje na čine koji su protivni Dekalogu (usp. Mk 7,21-22). Navodi neke zapovjedi u perikopi o čovjeku koji želi baštiniti vječni život (usp. Mk 10,19). Isus, govoreći o »najvećoj« (zapravo prvoj!) zapovjedi, svodi Dekalog i njegove zapovjedi na temeljna dva odnosa ljubavi, ljubav prema Bogu i ljubav prema čovjeku (usp. Mk 12,29-31//Mt 22,36-39//Lk 10,25-28). Ljubav prema bližnjemu i za Pavla je ispunjenje Zakona (usp. Rim 13,8-10). Židovi koji poznaju Zakon pred Bogom su kao i pogani (usp. Rim 2,21-22). Za autora Jakovljeve poslanice Lev 19,18 »kraljevski zakon« je onaj (2,8) koji kršćanin kao vjernik mora vršiti, ali pritom ne smije ni ostale zapovjedi Zakona zapostavljati. Možemo zaključiti da su novozavjetni autori jedinstveni da »ljubav prema bližnjemu« treba razumjeti vrlo široko.¹⁸ Bližnji je svaki čovjek, ne samo pripadnik vlastite grupe ili vlastitoga naroda. To nas svakako dovodi onda i do ljubavi prema neprijatelju (usp. Mt 5,43-45).

1.4. Unutarcrkveno povjerenje

Pavao nas upozorava da molitva mora biti na izgradnju zajednice u bratskoj ljubavi (usp. 1 Kor 13 – 14). I sva djela koja čovjek čini, treba činiti na izgradnju zajednice koja je mjesto imena Božjega.¹⁹ Upravo je Bog jedini vjeran, pouzdan (usp. 1 Sol 5,24; 1 Kor 1,9; 10,13; 2 Kor 1,18; Heb 10,23; 11,11; 1 Pt 4,19; 1 Iv 1,9), odnosno Gospodin Isus (usp. 2 Sol 3,3; 2 Tim 2,13; Heb 2,17; 3,2²⁰). Isus već u evanđeljima govori o pouzdanom sluzi/upravitelju (usp. Mt 24,45//Lk 12,42). Dobri i vjerni sluga spominje se i u prisposodbi o talentima/mnama (usp. Mt 25,21.23; Lk 19,17). Ono u čemu je on vjeran nešto je »malo«, »najmanje«. Vjernosti »u najmanjem« odgovara vjernost »u najvećem« (usp. Lk 16,10). Biti vjeran u stvarima nepoštenog mamona znači isto kao i biti vjeran u upravljanju tuđim dobrima (usp. Lk 16,11-12). Postavlja se zapravo pitanje: Ako netko ne može biti pouzdan u korištenju novca kako treba, zašto bi se o njemu mislilo da će se koristiti dobro stvarima koje se tiču vječnih i božanskih vrijednosti?

¹⁷ PAPINSKA BIBLIJSKA KOMISIJA, *Biblija i moral. Biblijski korijeni kršćanskog djelovanja*, Zagreb, 2010., 54–56.

¹⁸ Usp. Wolfgang REINBOLD, Die Nächstenliebe (Lev 19,18), u: *Die Verheißung des Neuen Bundes. Wie alttestamentliche Texte im Neuen Testament fortwirken*, Bernd Kollman (ur.), Göttingen, 2010., 121–122.

¹⁹ Usp. Richard SCHAEFFLER, Molitelj, njegov Bog i njegov svijet, u: *Communio*, 36 (2010.), 128.

²⁰ Usp. Albert VANHOYE, »Πίστις Χριστοῦ« fede in Cristo o affidabilità di Cristo?, u: *Biblica*, 80 (1999.), 3.18.19.

Odnosno, hoće li netko povjeriti stvari osobi koja ne može postupati moralno s tuđim stvarima? Vjerojatno je u pozadini tih pitanja izbor odgovornih vođa u kršćanskim zajednicama.²¹ U 1 Kor 4,2 Pavao traži vjernost od upravitelja. On misli na službu naviještanja. O toj vjernosti i službi apostola i navjestitelja govori se i u 1 Tim 1,12 i 2 Tim 2,2. Ta počast povjerenja, vjernosti pripisana je različitim suradnicima: Timoteju (usp. 1 Kor 4,17), Onezimu (usp. Kol 4,9), Silvanu (usp. 1 Pt 5,12), Epafri i Tihiku kao đakonima (usp. Kol 1,7, 4,7; Ef 6,21). U 1 Kor 7,25 Pavao utemeljuje svoj autoritet činjenicom susreta s Gospodinom tako da je on vjeran, pouzdan, gotovo pouzdanik, opunomoćenik. U Knjizi Otkrivenja ta vjernost, pouzdanost povezuje se sa svjedočanstvom. Biti vjeran sve do smrti (usp. Otk 2,10.13).

Povjerenje, vjernost u Crkvi, odlika je Pavlova, ali i njegovih suradnika. Jedini dostojan vjere, povjerenja jest Bog, odnosno Gospodin Isus. O toj odlici stoga Isus i govori tako plastično u svojim prisposodobama. Isusova mudrost kaže da netko ne može služiti objema stvarima, nego neizbježno prestajemo štovati ili novac ili Boga.²² To je onda putokaz onima koji su Isusovi apostoli, navjestitelji, upravitelji. Vjernost i pod cijenu smrti.

2. Kršćanin i kršćanstvo

Izraz »kršćanin« dolazi u Novom zavjetu samo u Djelima apostolskim i u Prvoj Petrovoj poslanici. Taj naziv koriste nekršćani, Židovi ili pogani za kršćane. Po vremenu nastanka oba djela vode nas u posljednja dva desetljeća 1. stoljeća; napisana su negdje između 80. i 90. godine.²³ To se poklapa s Domicijanovom vladavinom Rimskim Carstvom (81. – 96. posl. Kr.).

Domicijanovi su progoni bili važni za cjelokupan razvoj odnosa između kršćanstva i Rimskog Carstva. Progonstvo kršćana doprinijelo je konačno njihovu očitovanju jer su dotad mogli kao *improfessi* imati pravnu slobodu koja je dana Židovima.²⁴ Odbijanje kršćana da se mole bogovima Carstva nema više zaštitu dozvoljene religije (*religio licita*), čiji pripadnici nisu morali sudjelovati u takvu kultu i sada se oblikuje kao *superstitio illicita*, odnosno kao ateizam, bezbožnost. Kršćanstvo dobiva takav pravni oblik koji ga karakterizira u

²¹ Usp. John J. KILGALLEN, *Twenty Parables of Jesus in the Gospel of Luke*, Roma, 2008., 120–121.

²² *Isto*, 121.

²³ Usp. Dietrich RUSAM, *Die Apostelgeschichte*, u: *Einleitung in das Neue Testament*, Stuttgart, 2008., 240; Marlis GIELEN, *Der erste Petrusbrief*, u: *Einleitung in das Neue Testament*, Stuttgart, 2008., 515–517.

²⁴ Usp. Marta SORDI, *I Cristiani e l'impero Romano*, Milano, 2004., 85–86.

optužbama i procesima koji se vode u 2. stoljeću poslije Krista. Domicijanovo progonstvo udar je na kršćane u Rimu ali i u ostalim dijelovima Carstva, kako izvještava npr. i Plinije Mlađi iz Bitinije.

2.1. Izvještaj Plinija Mlađega

Plinije Mlađi bio je upravitelj rimske provincije Bitinije od 109. do 111. godine ili od 111. do 113. godine. Iz njegova pisma, koje je uputio caru Trajanu, vidljivo je da se protiv kršćana vode procesi. Prije same analize, pogledajmo pismo X,96: »Sollemne est mihi, domine, omnia de quibus dubito ad te referre. Quis enim potest melius vel cunctationem meam regere vel ignorantiam instruere? Cognitionibus de Christianis interfui numquam: ideo nescio quid et quatenus aut puniri soleat aut quaeri. 2 Nec mediocriter haesitavi, sitne aliquod discrimen aetatum, an quamlibet teneri nihil a robustioribus differant; detur paenitentiae venia, an ei, qui omnino Christianus fuit, desisse non prosit; nomen ipsum, si flagitiis careat, an flagitia cohaerentia nomini puniantur. Interim, <in> iis qui ad me tamquam Christiani deferebantur, hunc sum secutus modum. 3 Interrogavi ipsos an essent Christiani. Confitentes iterum ac tertio interrogavi supplicium minatus; perseverantes duci iussi. Neque enim dubitabam, quaecumque esset quod faterentur, pertinaciam certe et inflexibilem obstinationem debere puniri. 4 Fuerunt alii similis amentiae, quos, quia cives Romani erant, adnotavi in urbem remittendos. Mox ipso tractatu, ut fieri solet, diffundente se crimine plures species inciderunt. 5 Propositus est libellus sine auctore multorum nomina continens. Qui negabant esse se Christianos aut fuisse, cum praeunte me deos appellarent et imagini tuae, quam propter hoc iusseram cum simulacris numinum afferri, ture ac vino supplicarent, praeterea male dicerent Christo, quorum nihil cogi posse dicuntur qui sunt re vera Christiani, dimittendos putavi. 6 Alii ab indice nominati esse se Christianos dixerunt et mox negaverunt; fuisse quidem sed desisse, quidam ante triennium, quidam ante plures annos, non nemo etiam ante viginti. <Hi> quoque omnes et imaginem tuam deorumque simulacra venerati sunt et Christo male dixerunt. 7 Affirmabant autem hanc fuisse summam vel culpae suae vel erroris, quod essent soliti stato die ante lucem convenire, carmenque Christo quasi deo dicere secum invicem seque sacramento non in scelus aliquod obstringere, sed ne furta ne latrocinia ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum appellati abnegarent. Quibus peractis morem sibi discedendi fuisse rursusque coeundi ad capiendum cibum, promiscuum tamen et innoxium; quod ipsum facere desisse post edictum meum, quo secundum mandata tua hetaerias esse vetueram. 8 Quo magis necessarium credidi ex duabus ancillis, quae ministrae

dicebantur, quid esset veri, et per tormenta quaerere. Nihil aliud inveni quam superstitionem pravam et immodicam. 9 Ideo dilata cognitione ad consulendum te decucurri. Visa est enim mihi res digna consultatione, maxime propter periclitantium numerum. Multi enim omnis aetatis, omnis ordinis, utriusque sexus etiam vocantur in periculum et vocabuntur. Neque civitates tantum, sed vicos etiam atque agros superstitionis istius contagio pervagata est; quae videtur sisti et corrigi posse. 10 Certe satis constat prope iam desolata templa coepisse celebrari, et sacra sollemnia diu intermissa repeti passimque venire <carne> victimarum, cuius adhuc rarissimus emptor inveniebatur. Ex quo facile est opinari, quae turba hominum emendari possit, si sit paenitentiae locus.«²⁵

²⁵ »Navada mi je, gospodine, da sve o čemu sumnjam dojavim tebi. Jer, tko bolje može bilo usmjeriti moje oklijevanje bilo poučiti moje neznanje? Sudskim istragama o kršćanima nisam nikada nazočio: stoga ne znam što i koliko se običava bilo kazniti bilo istražiti. I nemalo sam bio u zabuni nema li kakva razlikovanja po dobi ili se koje god nejače ničime ne razlikuje od odraslih, daje li se milost radi kajanja ili onome tko je potpuno bio kršćanin ne koristi da odustane, kažnjava li se, ako nema prekršaja, samo ime ili prekršaj u vezi s imenom. U međuvremenu sam prema onima koji su bili prokazani kao kršćani slijedio ovaj postupak: upitao sam ih jesu li kršćani; one koji su priznali, upitao sam po drugi i treći put, zaprijetivši smrtnom kaznom; one koji su ustrajali, naredih odvući. Jer, nisam dvojio da upornost i nepopustljivu tvrdoglavost, kakvo god bilo to što su ispovijedali, zasigurno valja kazniti. Bilo je drugih slične ludosti za koje sam odredio, jer su bili rimski građani, da ih treba vratiti u Grad. Kako se samom obradom, kao što obično bude, zločin ubrzo širi, nastalo je više slučajeva. Podnesena je tužba, bez potpisa, koja je sadržavala imena mnogih. One koji su zaniijekali da jesu ili su bili kršćani, ako su za mnogim zazvali bogove i tvome se kipu, koji sam zbog toga naredio donijeti s prikazima božanstava, pomolili tamjanom i vinom, pohulili osim toga Krista – kažu da se one koji su uistinu kršćani ni na što od toga ne može prisiliti – držao sam da treba otpustiti. Drugi, koje je potkazivač imenovao, rekli su da su kršćani, no ubrzo su to porekli; da su, doduše, bili, no odustali su, neki prije tri godine, neki prije više godina, a netko i prije dvadeset. Svi su se oni također poklonili i tvome kipu i prikazima bogova i pohulili su Krista. No, ustvrdili su da je u svemu tome, bilo njihov grijeh bilo zabluda, bilo to što su se na određeni dan prije svanuća običavali sastajati i naizmjenice među sobom pjevati pjesmu Kristu kao bogu i obvezivati se prisegom, ne na neki zločin, već da neće počiniti prijevare, razbojstva ni preljube, da neće pogaziti riječ niti da će, pozvani, zatajiti ono što im je bilo povjereno. Obavivši to, običaj im je bio da se razidu i opet sastanu da prime hranu, no običnu i neškodljivu; odustali su to činiti nakon moje odredbe kojom sam, prema tvojim nalogima, zabranio da bude pobožnih bratovština. Stoga sam vjerovao da je još potrebnije i mučenjem od dvije robinje, koje su se nazivale đakonise, ispitati što je istina. Ništa drugo nisam otkrio nego naopako i neumjereno praznovjerje. Stoga sam, odgodivši sudsku istragu, pohitao posavjetovati se s tobom. Jer, činilo mi se da stvar zavređuje upit, osobito zbog broja ugroženih. Naime, mnogi su svake dobi, svakoga staleža, čak i oba spola, pozvani na parnicu i bit će pozvani. I ne samo gradovima, već i selima i ladanjima proširila se zaraza ovoga praznovjerja, no čini se da ju se može zaustaviti i ispraviti. Prilično je sigurno da se već gotovo napušteni hramovi počinju posjećivati, da se obnavljaju svete svečanosti koje su dugo bile prekinute i da se na sve strane prodaje meso za žrtve koje je dosad veoma rijetko nalazilo kupca. Otuda je lako nagađati da se to mnoštvo ljudi može popraviti ako ima mjesta za kajanje.« Latinski tekst i prijevod vidi u: <http://www.nadbiskupijasplit.com/katehetski/vijesti/katehetska/materijali/radionica/lskupina.doc> (6. XII. 2010.)

Iz pisma doznajemo da Plinije još nikada nije prisustvovao procesima protiv kršćana. Pretpostavlja se da je moguće razlikovati ih po dobi i spolu, odnosno da su moguća i pokajanja onih koji su kršćani pa sada žele odstupiti. Plinije je nesiguran i s obzirom na djelo koje se kažnjava jer su ga počinili kršćani (*flagitia cohaerentia nomini*), odnosno je li kažnjivo i samo kršćansko ime (*nomen ipsum*). Ako bi se u ispitivanju ustanovilo da su ispitanici kršćani koji i pod prijetnjom smrtno kazne nisu to poricali, bili bi odvođeni u smrt. U prvom planu bilo je kazniti njihovu upornost i nepopustljivu tvrdoglavost (*pertinaciam certe et inflexibilem obstinationem*) bez obzira na ono što vjeruju. Rimske građane Plinije je slao u Rim. Bilo je i anonimnih dojava. Puštao bi one koji bi se pokajali i to dokazali, a dokaz se sastojao u tom da su: za njim zazvali bogove (*praeunte me deos appellarent*); carevom se kipu, koji je zbog toga naredio donijeti s prikazima božanstava, pomolili tamjanom i vinom (*imagini tuae, quam propter hoc iusseram cum simulacris numinum afferri, ture ac vino supplicarent*); pohulili Krista (*male dicerent Christo*).

No svi su tvrdili da je njihov grijeh (*culpa*) ili zabluda (*error*) u tome što su se u određeni dan sastajali prije zore, pjevali Kristu kao Bogu, obvezivali se prisegom, ne na neki zločin, već da neće počiniti prijevare, razbojstva ni preljube, da neće pogaziti riječ niti da će, pozvani, zatajiti ono što im je bilo povjereno i opet se sastali za uzimanje hrane.

Pred nama je najstariji nekršćanski izvještaj o slavljenju euharistije u dan Gospodnji. No to su pokajnici²⁶ prestali činiti jer je Trajan branio svako slično okupljanje pobožnih bratovština. Plinije je mučenjem ispitao i dvije đakonise (*ministrae*) te ustanovio da je riječ o naopakom i neumjerenom praznovjerju (*superstitionem pravam et immodicam*). Slično tvrdi i Tacit u svojim *Annales*.²⁷ Kršćanstvo Plinije gleda kao zarazu koja se širi ne samo gradovima nego i selima i ladanjskim mjestima. Ali on vjeruje da je moguće zaustaviti njegovo širenje budući da se ljudi vraćaju u napuštene hramove i svečanosti te se ponovno prodaje meso za žrtve. Na koje od tih problema i pitanja odgovara car Trajan? Njegov je odgovor vrlo kratak: »Actum quem debuisti, mi Secunde, in excutiendis causis eorum, qui Christiani ad te delati fuerant, secutus es. Neque enim in universum aliquid, quod quasi certam formam habeat, constitui potest. 2 Conquirendi non sunt; si deferantur et arguantur, puniendi sunt, ita tamen ut, qui negaverit se Christianum esse idque re ipsa manife-

²⁶ Martin Hengel i Ana Maria Schwemer mišljenja su da je riječ o kršćanima koji su se prestali okupljati na (večernju?) gozbu. Usp. Martin HENGEL – Ana Maria SCHWEMER, *Paulus zwischen Damaskus und Antiochien*, Tübingen, 1998., 342. bilj. 1396.

²⁷ Usp. TACITUS, *Annales*, XV, 44.

stum fecerit, id est supplicando dis nostris, quamvis suspectus in praeteritum, veniam ex paenitentia impetret. Sine auctore vero propositi libelli <in> nullo crimine locum habere debent. Nam et pessimi exempli nec nostri saeculi est.»²⁸

U pismu doznajemo da je Plinije postupao ispravno. Ipak ne treba ići u potragu za kršćanima. Optužene treba kazniti. Milost se iskazuje pokajnicima koji to potvrđuju molitvom rimskim bogovima (*dis nostris*). Nema ni spomena o potrebi iskazivanju štovanja carevu kipu ni huljenja Krista. Anonimne tužbe se ne prihvaćaju. Odatle proizlazi prilično tolerantan Trajanov stav prema kršćanima. No očito iz potrebe da Plinije uopće piše caru, možemo vidjeti da su kršćani bili prokazivani i progonjeni i zbog samog imena. Na to nas podsjeća i 1 Pt 4,15-16: »Tek neka nitko od vas ne trpi kao ubojica, ili kradljivac, ili zločinac, ili makar i kao nametljivac; ako li kao kršćanin, neka se ne stidi, nego slavi Boga zbog tog imena.«

2.2. 1 Pt 4,15-16

Zajedništvo s Kristom koje je implicirano u izričaju ἐν τῷ ὀνόματι »u ime« ponovno se očituje u imenu onih koji se zbog njega pogrđuju: Χριστιανοί.²⁹ Kristovo ime iz kojeg se izvodi ime za kršćane tvori identitet kršćana, i to prema van (*ad extra*) i prema unutra (*ad intra*). »Zbog imena Kristova« formula je koja opisuje ponašanje kršćana koje ih razlikuje od njihove okoline u kulturnom, kulturnom, društvenom i moralnom pogledu. A služi i tome da se istakne i naglasi vjerski progon jer su zbog svog nekonformističkoga ponašanja upali u društvenu diskriminaciju i izolaciju. Zbog toga nalazimo paralele između 1 Pt 4,14 te Mk 13,13; Dj 5,41; 9,16 i Mt 5,11.³⁰ Izričaj s imenicom ὄνομα uzima se za svaku vrstu progona koju kršćani doživljavaju kao vjerski progon. Tko kao kršćanin, dakle ne kao ubojica, ili kradljivac, ili zločinac, ili makar i kao nametljivac, trpi ne treba se stidjeti nego slaviti Boga zbog tog imena. U ovom slučaju »zbog tog imena« odnosi se na kršćane, na njihovo ime. Tko je optužen

²⁸ »Moj Sekunde, u ispitivanju slučajeva onih koji su ti bili prokazani kao kršćani slijedio si postupak koji si trebao. Naime, općenito se ne može ustanoviti nešto što bi imalo takoreći nedvojben obrazac. Ne treba ih tražiti; ako su optuženi i osuđeni, treba ih kazniti, no ipak tako da onaj tko zaniječe da je kršćanin i ovo pokaže samim činom, to jest da se pomoli našim bogovima, postigne milost zbog kajanja, premda je u prošlosti bio osumnjičen. A tužbe podnesene bez potpisa ne smiju dobiti mjesto ni u kakvome predmetu. Jer, to i daje najgori primjer i nije dostojno našega doba.«
Latinski tekst i prijevod u: <http://www.nadbiskupijasplit.com/katehetski/vijesti/katehetska/materijali/radionica/1skupina.doc> (6. XII. 2010.).

²⁹ Usp. Adelheid RUCK-SCHRÖDER, *Der Name Gottes und der Name Jesu*, 240–241.

³⁰ Usp. Bernardo ESTRADA, *The Last Beatitude. Joy in Suffering*, u: *Biblica*, 91 (2010.), 187–209.

kao kršćanin, to treba priznati i tako Boga častiti, ili svojim vjerovanjem ili svojim življenjem.

Što se tiče Djela apostolskih i kršćanskog imena koje ondje nalazimo dva puta, tj. u 11,26, gdje se tvrdi da su učenici u Antiohiji prvi puta nazvani kršćanima, te u Pavlovoj obrani pred kraljem Agripom u 26,28, koji bi i sam trebao postati kršćanin zbog Pavlova uvjeravanja. Ne ulazeći u problem Agripina odgovora, mislimo upozoriti da na temelju tih navoda u Djelima apostolskim ne možemo zaključiti da bi kršćansko ime bilo dano Isusovim učenicima baš u Antiohiji za vrijeme cara Kaligule (37. – 41. poslije Krista).³¹ Pozadina 1 Pt kao i Plinijevo pismo radije sugerira Domicijanovo vrijeme, a tada su napisana i sama Djela apostolska. I Ivan Šporčić vidi *Sitz im Leben* kršćanskog imena u poganskoj sredini.³²

3. Novozavjetni pogled u hrvatsko društvo

Ovdje želimo dati novozavjetni pogled u hrvatsko društvo na temelju podataka empirijskog istraživanja provedenog 2009. godine.³³ Ono što čini bit kršćanstva i njegov *Sitz im Leben* rezultat je studija novozavjetnih tekstova i vremena u kojem su nastali. To je prvotno uvjetovano odnosima s rimskim vlastima o čemu najbolje svjedoči Plinije pišući caru Trajanu.

3.1. Novi zavjet

Kršćani su pred rimskim vlastima bili optuživani zbog nepoštivanja carskog kulta te su bili proglašavani ateistima. Odlikovala ih je dakle bezbožnost (*impietas*). No prema Plinijevu pismu otkrivamo da je riječ o nedjeljnom okupljanju kršćana na euharistiju što su činili u čast Božjega Sina, Krista Gospodina. Iz toga bismo mogli pomisliti da je bit kršćanskoga identiteta ateizam. No, kršćani su pjevali na svom nedjeljnom okupljanju »Kristu kao bogu«. Uvjeti za sudjelovanje na euharistiji jesu krštenje i slaganje u centralnim izričajima kristologije/teologije. »Krist kao bog« očito je bio prihvatljiv velikom broju ljudi jer na koncu svoga pisma Plinije pomalo ustvrđuje: »Prilično je sigurno da se već gotovo *napušteni* hramovi počinju posjećivati, da se obnavljaju svete svečano-

³¹ Protiv Martin HENGEL – Ana Maria SCHWEMER, *Paulus zwischen Damaskus und Antiochien*, 351.

³² Usp. Ivan ŠPORČIĆ, Tko je kršćanin? Novozavjetni vidici, u: *Bogoslovska smotra*, 66 (1996.) 2–3, 180–183.

³³ U ovom broju *Bogoslovske smotre* objavljeni su rezultati toga istraživanja.

sti koje su dugo bile prekinute i da se na sve strane prodaje meso za žrtve koje je dosad veoma rijetko nalazilo kupca«. Kršćanstvo nisu činili hramovi, svete svečanosti, ni žrtvovanje životinja, inače se ono ni po čemu ne bi razlikovalo od poganskih religijskih ponuda i prakse. Pomoću svoje religije Rim je želio ujediniti ogromno carstvo, pa je svaki otpor nailazio na progon. To bi bio *Sitz im Leben* kršćanskog imena. Djela apostolska vežu doduše kršćansko ime uz Antiohiju. To je vjerojatno zato, jer je odande kršćanstvo počelo svoje širenje u poganski svijet zahvaljujući Pavlu. Ono je u tom smislu postajalo prijetnjom rimskoj religiji, ali i Carstvu. Kršćanstvo kao vjera u Isusa Krista, Sina Božjega nadmašila je rimski kult i Carstvo. I to vjera koja se potvrđuje svojim djelima, tj. kako piše Plinije »da neće počiniti prijevare, razbojstva ni preljube«. Prema dotadašnjoj religioznoj praksi, kako nam Plinije iznosi, možemo gledati na kršćanstvo kao na ateizam, praznovjerje. U čemu je onda razlika i bit kršćanstva? Sam papa Benedikt XVI. kaže u uvodu svoje prve enciklike *Deus caritas est* sljedeće: »Biti kršćanin nije rezultat neke etičke odluke ili neke velike ideje, već je to susret s događajem, s Osobom, koja životu daje novi obzor i time konačni pravac. U svojoj poslanici Ivan je izrazio taj događaj sljedećim riječima: 'Po ovom smo upoznali Ljubav: on je za nas položio život svoj. I mi smo dužni živote položiti za braću' (1 Iv 3,16). Pridajući ljubavi središnje mjesto, kršćanska je vjera prihvatila i očuvala srž vjere Izraela i istodobno toj srži dala novu dubinu i širinu«. Taj događaj Isusove smrti anticipiran je na Posljednjoj večeri kad ustanovljuje euharistiju, »*totius vitae christianae fontem et culmen*« (LG 11).

3.2. Hrvatsko društvo

Upravo je po anketi religijska pripadnost ispitanika vrlo visoka; da pripadaju nekoj vjerskoj zajednici 78,3%, da pripadaju rimokatoličkoj zajednici 76,2%, odnosno grkokatoličkoj 0,1%, pravoslavnoj 0,5%, te evangeličkoj 0,1%. Osim vjenčanja, pogreba i krštenja na vjerskim obredima sudjeluje 24,4% samo za vjerske blagdane, dok jednom tjedno na obredima sudjeluje 23%. U postotcima 70,7% ispitanika drži se religioznom osobom. Izrazito religioznim po njihovu mišljenju čini ih vjera u Boga, kod 60,9%, a to je prvi odgovor kod 59,3% ispitanika. Na drugom mjestu je redovita molitva, kod 17,1% te život prema deset Božjih zapovijedi za 15,2%. Vjera u Isusovo uskrsnuće važna je za 51% ispitanika. U postotcima 34% kaže da postoji osobni Bog (Bog – osoba). Povjerenje članovi Crkve iskazuju župniku, odnosno svećeniku čiju misu pohađaju i to 29,8%, a drugim župljanima s kojima se susreću na misi 34,4%. Ako imamo na umu ove karakteristike religioznosti i identiteta te činjenicu da je pritom

vrlo bitna vjera u Boga, no prije svega vjera u Isusa Krista kao Sina Božjega, koji je kao Uskrsli prisutan u zajednici svojih vjernika, upravo je znakovito da tek 51% ispitanika pridaje važnost uskrsnuću. A to je novost Novoga zavjeta!³⁴ Pripadamo Uskrsnomu po krštenju. To pripadanje očituje 76,9%.³⁵ No nedjeljno (?) pohađanje euharistije, na što aludira izjašnjavanje od 23% pokazuje da velika većina katolika/pravoslavanih ne razumije važnost ili ulogu euharistije u svom kršćanskom životu. To je odraz vjere u Boga, odnosno Sina Božjega. Vjera je jako bitna za identitet vjernika u 59,3% slučajeva. Kršćanski identitet nezamisliv je bez molitve koja je usko povezana s pashalnim misterijem, a ona je u tom smislu bitna samo kod 17% vjernika. Molitva, koja je usmjerena Bogu i pokazuje ljubav prema njemu, mora biti usmjerena na izgradnju zajednice u bratskoj ljubavi. Te dvije ljubavi ispunjenje su Dekaloga. Vršenje Božjih zapovjedi važno je za samo 15,2% kršćana. Život u zajednici nužno upućuje na međusobno povjerenje, koje je veliko prema župniku/svećeniku koji slavi misu na koju vjernici idu i to je oko 29,8%. Upravo je važno za odgovorne voditelje zajednice da su vjerodostojni, pouzdani, što dolazi od njihova ugledanja na Isusa Krista sve do svjedočenja vlastitim životom, koje može završiti i mučeničkom smrću. To dokazuje da je župniku, svećeniku stalo do bogoštovlja. Takvo bi međusobno povjerenje trebali uživati i ostali sudionici bogoštovlja, a ne samo u 34,4% slučajeva.

Iz svega navedenog očit je nerazmjer broja krštenika, pripadnika kršćanske zajednice/Crkve i njihova nerazumijevanja biti kršćanstva: vjere u Uskrsloga/uskrsnuća, slavljenja euharistije, molitve, vršenja zapovjedi ljubavi i međusobnog povjerenja.

Zaključak

Polazeći od razumijevanja religije kao obreda ali i unutarnje pobožnosti, odnosno osjećaja, došli smo do raščlambe koja nam pomaže da kroz novozavjetne tekstove vidimo što čini kršćanski identitet: živjeti kao kršćanin (katolik), tj. konfesionalna pripadnost; 2. obredne geste i obredni čini (institucionalna religijska praksa); 3. vjera, pobožnost (molitva), vršenje moralnih obveza (elementi religijskog identiteta) i 4. svjedočanstvo za drugoga (unutarcrkveno povjerenje). Konfesionalnu pripadnost, odnosno naš život kao kršćana određuje naše krštenje. Kršćanska praksa je vidljiva u pohađanju euharistije. Ostali

³⁴ Usp. Gerhard LOHFINK, *Braucht Gott die Kirche? Zur Theologie des Volkes Gottes*, Freiburg – Basel – Wien, 1998., 153–168.230–249.

³⁵ Ovdje mislim samo na ispitanice katolike, pravoslavne i evangelike.

elemenati kršćanskog identiteta jesu vjera i svjedočanstvo za Uskrsloga. Kristologija je tumačenje vjeroispovijesti »Isus je Krist«. ³⁶ Ukoliko je Isus Krist polazište vjere te prožima ljudski život i daje zajednici identitet djece Božje (Iv 1,12), odnosno rođenih iz Duha (usp. Iv 3,6), onda molitva odražava životnu povezanost s Isusom Kristom. Molitva po Isusovu primjeru znači prihvaćanje da se vrši volju Božju, Božje zapovijedi, koje Isus svodi na dvije: ljubav prema Bogu i bližnjemu. Molitva mora stoga biti na izgradnju zajednice u ljubavi. To se odražava u međusobnim odnosima koji su polazeći od povjerenja u Isusa Krista temelj uzajamnog povjerenja kršćana.

Sitz im Leben kršćanskog imena nalazimo u poganskoj sredini. O tom nam svjedoči Plinijevo pismo Trajanu kao i 1 Pt 4,15-16. Kršćanstvo je postajalo prijetnjom rimskoj religiji, ali i Carstvu. Ono je nadmašilo rimski kult i Carstvo kao vjera u Isusa Krista, Sina Božjega, koja se potvrđuje svojim djelima.

Iako je kršćanstvo nadmašilo pokušaj njegova suzbijanja i proganjanja još u novozavjetno doba, pokazatelji rezultata ankete provedene u okviru projekta »Supsidijarnost u hrvatskom društvu« iznose da današnji kršćani u Hrvatskoj ne razumiju bit svoje vjere. Odnosno mogli bismo rječnikom Poslanice Efežanima reći da imamo problem »izvanjskog« kršćanstva koje nije dovoljno zahvatilo »unutarnjeg« čovjeka (3,16). Stoga i po postotku ankete (51% je onih koji pridaju važnost uskrsnuću!) i po svom životu obilježeni su kao »polovični« oni kršćani koji su čuli evanđelje ali nisu upućeni u dubine bogatstva Kristova.

³⁶ Usp. Martin KARRER, *Jesus Christus im Neuen Testament*, Göttingen, 1998., 13–14.

Summary

MARIO CIFRAK, RELIGIOUSNESS AND CHRISTIAN IDENTITY
A NEW TESTAMENT VIEW OF CROATIAN SOCIETY

Mario CIFRAK

Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb
Vlaška 38, p.p. 432, HR – 10 000 Zagreb
mario.cifrak@ofm.hr

*With reference to a survey of Croatian population on religiousness and Christian identity in this article we wish to find the answer to the question of religiousness and identity given in the New Testament. The question of religiousness and identity is analysed through four key views: 1) To live as Christians (Catholics), i.e. confessional belonging; 2) Rituals and acts (institutional religious identity); 3) Faith, piety (prayer), executing one's moral obligations (elements of religious identity); and 4) witnessing for others (internal Church trust). Texts in the New Testament are related to the percentage of answers by those surveyed in an effort to see the relationship between religiousness and what the New Testament notes as the being of Christianity: faith in the Resurrected/resurrection, celebrating the Eucharist, prayer, living the commandment of love and mutual trust. In the second part of the article, which is based on Pliny's letter to Emperor Titus we search for the *Sitz im Leben* of the Christian name which shows Christianity to be something entirely different to religious practise until then – and that is the belief that Christ is the Son of God. This led to the oppression of Christians in the Roman Empire because Christianity opposed the integrational effects of their religion. In conclusion we wish to compare the core of Christian identity in the New Testament to the related results from the survey conducted as part of the project »Subsidiarity in Croatian Society«.*

Key words: *religiousness, Christian identity, Jesus Christ, Pliny, Roman Empire, Croatian society.*